

hiszen a oktatás és nevelés minden kultúrában a szekunder szocializáció része.

(8) PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András: *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1998. 550. old.

(9) MAKARENKO: *Művei*. Ötödik kötet. Akadémiai Kiadó – Tankönyvkiadó, Bp, 1955. 216. old.

(10) MAKARENKO, A. Sz.: *Felvételi kérelem a Közoktatási Szervezők Központi Főiskolájára*. In: MAKARENKO, A. Sz.: *Neveléseméleti művei*. Második kötet. Tankönyvkiadó, Bp, 1965. 10. old.

(11) MAKARENKO: *A nevelés célja*. In: MAKARENKO, A. Sz.: *Neveléseméleti művei*. Első kötet. Tankönyvkiadó, Bp, 1965. 326. old.

(12) MIHÁLY Ottó: *Bevezetés a nevelésfilozófiába*. i. m. 137. old.

(13) DEWEY, John: *Pedagógiai hitvallásom*. In: DEWEY, John: *A nevelés jellege és folyamata*. Tankönyvkiadó, Bp, 1976. 98. old.

(14) i. m. 98–99. old.

(15) i. m. 100–101. old.

(16) i. m. 101–102. old.

(17) Itt most szeretnék visszautalni arra a megjegyzésemre, amit még MAKARENKO kapcsán tettem. Ezen az alapon DEWEY iskolája legalább annyira eszközként működik, mint MAKARENKO-é. Csak míg MAKARENKO a társadalmi rend megváltoztatására törekedett elsősorban, addig DEWEY nem ezt tekintette a nevelés elsődleges céljának.

(18) i. m. 110. old.

(19) DE YOUNG, Chris A. – WYNN, Richard: *American Education*. 6th edition. McGraw-Hill Book Company, New York, 1968. 521. old.

(20) Lásd: MIHÁLY Ottó: *Bevezetés a nevelésfilozófiába*. i. m. 131. old.

(21) Joggal vehető fel ezen a ponton a következő kérdés: miért volt szükség a „töltőállomás”-iskolákra, ha a társadalomba való sikeres beilleszkedéshez elegendő útravalóval szolgál a család? Nos, azért, mert már ez az iskola is mutatta a politikai indoktrináció jegyeit. Volt valami, amit a gyermek nem sajátított el a családban, de amire az államnak igénye volt: az „államreazon” interiorizálásáról van szó.

(22) KEY, Ellen: *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Bp, 1976. 94. old.

(23) Lásd MIHÁLY Ottó: *Bevezetés a nevelésfilozófiába*. i. m. 131. old.

(24) Bővebben lásd: TRENCSENÝI László: *Az irodalom mint tananyag*. Magyar Pedagógia 1989/3–4. sz. 314–321. old.

Irodalom

DE YOUNG, Chris A. – WYNN, Richard: *American Education*. 6th edition. McGraw-Hill Book Company, New York, 1968..

DEWEY, John: *Pedagógiai hitvallásom*. In: DEWEY, John: *A nevelés jellege és folyamata*. Tankönyvkiadó, Bp, 1976.

GÁSPÁR László – KELEMEN Elemér: *Neveléstörténet problémátörténeti alapon*. Okker, Bp, 1999.

KEY, Ellen: *A gyermek évszázada*. Tankönyvkiadó, Bp, 1976.

MAKARENKO, A. Sz.: *Felvételi kérelem a Közoktatási Szervezők Központi Főiskolájára*. In: MAKARENKO, A. Sz.: *Neveléseméleti művei*. Második kötet. Tankönyvkiadó, Bp, 1965.

MAKARENKO, A. Sz.: *A nevelés célja*. In: MAKARENKO, A. Sz.: *Neveléseméleti művei*. Első kötet. Tankönyvkiadó, Bp, 1965..

MAKARENKO: *Művei*. Ötödik kötet. Akadémiai Kiadó – Tankönyvkiadó, Bp, 1955.

MIHÁLY Ottó: *Bevezetés a nevelésfilozófiába*. Okker, Bp, 1998.

NÉMETH András: *A reformpedagógia múltja és jelene 1889–1989*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1993.

PATAKI Ferenc: *Makarenko élete és pedagógiája*. Tankönyvkiadó, Bp, 1966.

PUKÁNSZKY Béla – NÉMETH András: *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp, 1998.

TRENCSENÝI László: *Az irodalom mint tananyag*. Magyar Pedagógia 1989/3–4. sz. 314–321. old.

VÁG Ottó: *Reformmémlekek és reformmozgalmak a pedagógiában*. Tankönyvkiadó, Bp, 1985.

Kisvárdai Zsolt

Az átírt Ady és a kisajátított Hésziodosz

A Magyarországi Tanácsköztársaság irányítói a rendszer megszilárdítása, eszméik győzelme érdekében határozottan törekedtek arra, hogy a fiatalokkal minél előbb elfogadtassák a diktatúra szellemiségét, az új világszemléletet. A Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának 1919 júniusában

elfogadott programja kimondta: „Az iskolának, amely eddig a burzsoázia osztályuralmának támasztéka volt, a szocializmus megvalósítására lelkileg kell alkalmassá tenni az új nemzedéket”. (1) Az új eszmék terjesztésében a diktatúra illetékesei nagy szerepet szántak egy újfajta ifjúsági irodalomnak is.

Róna Irén ezt írta a Közoktatásügyi Népbiztosság Fáklya című lapjának május 10-i számában: „A cél tehát ez: alkossunk egy régítől merőben különböző ifjúsági irodalmat, amely az új iskolát, az új nevelést, az új társadalmi életet hozzásegíti, hogy a most fejlődő emberekből teljesen kipusztítsa a letűnt társadalmi rend szellemi hagyatékát: a magántulajdon, a faji, nemzeti és rangbeli különbségek, az előjogok, hatalmi örökségek stb. ideológiáit. Helyébe a kommunista társadalom törvényeinek, erkölcsének minél tökéletesebb szuggesztíóját, az internacionalizmus átfogó, hatalmas érzéseit, munka- és életkedvet indukáljunk. Mindezt a természet jelenségeinek, a munka, tudomány és művészet alkotásainak minél szélesebb körű ismereteivel egészítsük ki, hogy fokozatosan egy egészséges, öröms, sokat láttató világszemlélet kiindulója legyen.” (2)

Az új szellemiségű ifjúsági irodalom terjesztésében meghatározó fontosságuk volt azoknak az újságoknak, amelyeket a Közoktatásügyi Népbiztosság saját kiadványaiként jelentetett meg: a 6–10 éves korosztály számára kiadott Bukfencnek és a Jó Pajtásnak, a 10–14 éveseket megcélzó Az Én Újságomnak, a 12 éven felüli leányifjúságnak szánt Lányok Újságának és a 14–18 éves korcsoportnak szóló Új Világnak. (3) A diktatúra legfontosabb ifjúsági lapja Az Én Újságom volt, amelyet ekkor ifj. Gaál Mózes szerkesztett. (4) Egy 1919. július 5-i közoktatásügyi népbiztossági jelentés szerint havonta kétszer jelent meg, 18000 példányban. (5) A közoktatásügyi népbiztos pedig június 30-án külön rendeletet adott ki, melyben a „népbiztosság felhívja az egyes iskolák vezetőinek figyelmét arra, hogy ezen ifj. lapot (tudniillik Az Én Újságomat) úgy kezeljék, mint a Közoktatásügyi Népbiztosság kiadványát s hogy minden lehető tegyenek meg arra nézve, hogy ezen lapot saját hatáskörükben minél szélesebb rétegben ismerlessék.” (6)

Mindezeket figyelembe véve különösen érdekes annak vizsgálata, hogy e kulcsfontosságú ifjúsági lap írói, szerkesztői miként alakították át klasszikus irodalmi al-

kotásokat, s e sajátos eljárással hogyan törekedtek a diktatúra szellemiségének terjesztésére. A továbbiakban három, modellértékű szövegátalakítást fogok részletesebben bemutatni-elemezni.

Az Én Újságom 1919. július 15-i száma hosszabb bevezetéssel közölte Arany János „A walesi bárdok” című balladáját. (7) A lakomát bemutató 8. versszak utolsó sora ez esetben: „Hogy nézni is teher”. (8) Arany János eredeti szövegében ez a sor: „Hogy nézni is teher”. – A „tereh” szót „teher” jelentéssel még külön kifejezésként kezeli Ballagi Mór „A magyar nyelv teljes szótára”-nak 1872-es II. kötete (9), a Czuczor Gergely – Fogarasi János-féle „A magyar nyelv szótára”-nak 1874-ben megjelent VI. kötete szerint a „teher” szó „eredeti alakja terh v. tereh, mely noha gyérebben, szintén használtatik”. (10) 1919-ben Az Én Újságom munkatársa minden bizonnyal a szöveg befogadását megkönnyítendő cserélte ki a régiesnek, elavultnak ítélt „tereh” szót az általánosan használt „teher”-rel, ugyanakkor elrontva a rímélet a versszak 2. sorával. Ez az átalakítás azonban nem érintette a vers legfontosabb tartalmi-gondolati elemeit, sőt, a szerkesztői szándék feltehetőleg éppen az volt, hogy a régies kifejezés meglepte ne akadályozza esetleg azok befogadását.

Más jellegű viszont az a szövegátalakítás, amely Ady Endre „Történelmi lecke fiúknak” című versével történt. A mű Az Én Újságom július 1-jei számában jelent meg s utolsó, 8. szakasza ez esetben a következő: „Föl gyermekek tanulásra./ Háborura, egészségre./ Ti lesztek majd e rab ország/ Megváltói, s boldog népe.” (11) E változattal szemben a vers utolsó sora Ady „A menekülő élet” című 1912-es kötetében: „Megváltott és boldog népe.” (12) A gyermeklap szerkesztője egyfajta sajátos pedagógiai logikával alakította át az utolsó sor „Megváltott” szavát „Megváltói”-ra (megtörve ezzel a vers ritmusát is). Az előző sorokban ugyanis a költő tanulásra, harcra buzdítja a fiúkat – ám, ha úgyis megváltják őket, miért küzdjenek?! Az Én Újságom szerkesztője mindennek értelmét azzal „állítja helyre”, illetve adja

meg, hogy a sort átírva azt fejezi ki a gyermekeknek: ők lesznek a megváltók, ezért kell tanulniuk és küzdeniük! Az átalakítás pedig egyértelműen kapcsolódik a lap ugyanezen számának „Itt a nyár” című első írásához (tulajdonképpen vezércikkéhez), amelyben, többek között, ez áll: „nektek van nyaratok, kis munkások, gyermekek! ... De azért legyen nyaratok, hogy lábatok, kezetek erős legyen, hogy a fejetek, a lelketek friss legyen és vidám a munkára! Nemcsak öröm a nyár, de kötelesség is vár rátok! ... Érezétek azt, hogy a nyár, a szép ajándék arra való, hogy erős, hatalmas

munkások legyetek!” (13) E két szöveg: a cikk és az átirat Ady-vers tehát hivatottak voltak kölcsönösen erősíteni egymás hatását, s ezáltal még jobban megrögzíteni a sugallt tartalmakat a fiatal olvasókban. – Figyelemre méltó a „Megváltói” kifejezés használata is, a gyermekekre vonatkoztatva. A megoldás rokon jellegű Szántó Lajos tanácsköztársasági plakátjával, amelynek felirata: „Proletárok! Előre! Ti vagytok a világ megváltói!” E szavak

alatt pedig a kép munkásfigurákat ábrázol, a lábukra tekeredő tövises indákkal (14), amely így egyértelmű utalás a szenvedő Krisztus töviskoszorújára. (15) A kereszténységgel szemben álló diktatúra propagandája egyébként is előszeretettel használta fel a vallásosság fogalmait, kifejezőkészletét saját eszméinek elfogadtatása érdekében, így például Kósa Miklós a következőképpen méltatta a „Kommunista Kiáltvány”-t a Fáklya című lap május 6-i számának vezércikkében: „Marxnak ez a munkája, a proletariátusnak ez a bibliája ma sokszorosan szent és áldott”. (16) Az

Ady-vers legfontosabb gondolati-tartalmi elemeit is megváltoztató, aktuálpolitikai tendenciájú átírással létrehozott buzdítást tehát számos tényező volt hivatott erősíteni: maga a hatásos vers, a diktatúra Ady-kultusza (17), ezáltal a költőnek mint tekintélynek a felidézése, Az Én Újságom „Itt a nyár” című cikke, a keresztény vallásosság kifejezésének használata a túlnyomórészt vallásos eszmekörben nevelkedett gyermekek esetében, amely megoldást a diktatúra propagandája több ízben megerősítette, s talán valamiféle sajátos kihasználása a fiatalok öntudatának: küzdjétek, mert ti lesztek a Megváltók!

Míg az antik szerző ábrázolásában nagy szerepe van a testi egészségesség bemutatásának, továbbá annak, hogy a föld önként hozta termését, s hogy a kor embereit a végzet pusztította el, Kallós leírásában ezek a tényezők nem jelennek meg, ám nagy hangsúlyt kap a társadalmi-tulajdoni viszonyok bemutatása: minden közös volt, nem volt magántulajdon, mindenki dolgozott s a magántulajdon megjelenése vetett véget az aranykornak. E mérész átalakítással-értelmezéssel, az elbeszélés egészével Kallós valamiféle „őskommunistát” alkotott Hésziodoszól, a történet befejezésével mintegy beállítva őt az új világ előhírnökei közé.

Igen figyelemre méltó az a szövegűjraalkotás is, amelyet Kallós Ede klasszika-filológus hajtott végre Hésziodosz aranykor-leírásával Az Én Újságom július 15-i számában közzétett, „Az aranykor” című elbeszélésében. (18) Eszerint a szegény, a más nyáját őrző, az emberi gonoszsgon, nyomorúságon kesergő Hésziodosznak elrévült állapotában „a múzsák” (akik itt inkább csak a költő, a görögök

képzeletében léteztek) elmondják: milyen is volt hajdanán az aranykor. „Nem volt mindig ily szomorú az élet – mondták – nem volt mindig ily csúnya a világ. Volt idő valamikor réges-régen, mikor valamennyi ember vidáman, boldogan élt. A gyümölcs, melyet a fák termettek, a kenyér, melyet az aranyos kalászkok adtak, mindenkié volt. Aki éhes volt, ehetett, aki szomjas volt, ihatott. Mindenki dolgozott, tehát senkinek sem kellett agyongyötrödnie a munkában s a munka után együtt vigadtak, daloltak, táncoltak a boldog emberek, virágos mezőkön, árnyas erdőkben.

Akkor még senkinek nem jutott eszébe, hogy kincseket gyűjtsön magának, senki sem mondta, hogy ez a darab föld, mely búzát terem, ez a fa, mely gyümölcsöt ad, az enyém, ehhez senki másnak nyúlania nem szabad, ebből senki nem kaphat. Szeretetlenben, békében, boldogságban éltek az emberek. A sok szenvedés, a kapzsiság, a nyomorúság csak azóta szakadt rá a világra, amióta a földet határokkal hasították keresztül, amióta a vagyon elosztották, amióta kitalálták e csúf szavakat, hogy »enyém« és »tiéd«. Azóta rosszak, önzők az emberek, azóta van vége a szép, boldog világnak, az aranyos időknek, az aranykornak.” Hésziodosz ezután rájön: megvan annak is a módja, hogy miként lehetne visszahozni az aranykort a földre. Mindezt dalnokként hirdeti a szegényeknek, akik azonban nem hisznek neki. A történet vége: hosszú idő múlva derítették ki a tudósok, hogy a múzsák igazat mondtak Hésziodosznak. „Aranykor igazán volt valamikor a földön s vissza is fog térni.” (19) Kallós elbeszélése felhasználta Hésziodosz ‚Istenek születése’, valamint ‚Munkák és napok’ című alkotásainak számos elemét, ugyanakkor a költő eredeti aranykor-leírása – prózai, szó szerinti fordításban – a következő: „A halhatatlan istenek, akik az égi házakat lakják, először aranyból alkották meg a gyarló emberek fajtát. Ez Kronosz kora volt, aki akkoriban még égi király volt. És a halandók mint az istenek éltek és nem lakozott szívükben bánat. Távol voltak a bajjuktól és nem szenvedtek szükségét, nem nehezedett rájuk a gonosz öregség, hanem kezük és lábuk fürge lévén, erőben éltek, távol mindenféle rossztól. S úgy haltak meg, mintha álom jött volna rájuk. És minden jóban részesültek, a táplálékot nyújtó föld önként hozta termését, sokféléit és gazdagon. Munkájukat nyugalomban, kedvvel és örömmel végezték el, bőségben sok jóval voltak megáldva. A boldog istenek is kedvelték őket, mégis, midőn ezt a fajt később a sötét végzet magába fogadta, ezeket az embereket a földön tevékenykedő, tiszta jó lelkeknek nevezték”. (20) Hésziodosz (Kallós által nyilván eredetiben olvasott) leírását és

Kallós szövegét (amely a vers prózai átalkatása, egyben hozzáigazítása az olvasók életkorából fakadó követelményekhez) összevetve, kiderül, hogy van közös elemük: az emberek általános boldogsága, továbbá vannak rokon elemeik: a létfenntartáshoz szükséges javak elegendő mennyisége és az, hogy a munka nem számított tehernek. Ugyanakkor szembetűnőek a különbségek: míg az antik szerző ábrázolásában nagy szerepe van a testi egészségesség bemutatásának, továbbá annak, hogy a föld önként hozta termését, s hogy a kor embereit a végzet pusztította el, Kallós leírásában ezek a tényezők nem jelennek meg, ám nagy hangsúlyt kap a társadalmi-tulajdoni viszonyok bemutatása: minden közös volt, nem volt magántulajdon, mindenki dolgozott s a magántulajdon megjelenése vetett véget az aranykornak. E mérész átalakítással-értelmezéssel, az elbeszélés egészével Kallós valamiféle „öskommunistát” alkotott Hésziodoszból, a történet befejezésével mintegy beállítva őt az új világ előhírnökei közé. Az pedig, hogy milyen tudományos felfogás indította Kallóst e mérész értelmezésre-kisajátításra, fellelhető az ókori görögök világát bemutató, hivatalosan kötelezővé tett történelem-tananyag szövegében, amely a Néptanítók Lapja 1919. április 24-i számának mellékleteként jelent meg. Eszerint a Kr. előtti 2. évezredben a „görögök kommunizmusban éltek”. A „görög nemzetségek a közös munkával megszerzett földet köztulajdonnak tekintették, s az új kenyeret adó földet közösen vették művelés alá és a közösen termelt termékeket azután a nemzetségeket alkotó családok között felosztották”. A „görögök számára is csak ily gazdasági berendezkedés tette lehetővé, hogy a honi föld megszerzése után csakhamar a kultúra magasabb igényű munkáját is elvégezzék. ... A IX., VIII. sz. epikusai a kommunizmust már csak híréből, a hagyományból ismerik s csak ennek alapján viszik bele a tárgyalt régi idők rajzába.” (21) A tudományos alapokat, előfeltevéseket nem nélkülöző értelmezés (22) ugyanakkor tökéletesen illeszkedett a Tanácsköztársaság eszmerendszerébe – és kap-

csolódott Az Én Újságom adott számának következő szövegéhez is, amely, ha a diktatúra utolsó heteiben nem is hirdette a Kallós által ígért új aranykor eljövételét, „Zsemlyekiosztás a gyermekeknek az iskolában” címmel így írt: „A Tanácsköztársaság az ő legkisebb katonáit, az ő gyermekeit szereti legjobban. A mai nehéz körülmények között sem akarja, hogy a gyermek – akitől a háború éveit annyi mindent vontak meg – régi, kedvenc csemegéjéhez hozzá ne jusson.” (23) A fényképekkel illusztrált beszámoló és Kallós elbeszélése egymás hatását voltak hivatottak erősíteni, közlési sorrendjükkel pedig a diktatúra egyfajta történelmi legitimálását is igyekezett végrehajtani a szerkesztő. (24)

Leegyszerűsítő átírás, aktuálpolitikai-pedagógiai célzatú átírás, kisajátító értelmezés: e három klasszikus-átalakítási eljárásra jó példákat szolgáltatott Az Én Újságom tanácsköztársasági számai. Az ilyen típusú átalakítások vizsgálata pedig jól beilleszthető mind a politikai diktatúrák propagandájának, illetve irodalmi életének, mind a gyermekirodalom különféle kérdéseinek, mind pedig a politikai szocializációs folyamatok számos vonatkozásának kutatásába. (25) Mindezek kapcsán, befejezésül talán nem felesleges idézni *René Wellek* és *Austin Warren* híres könyvének következő gondolatait: „Az irodalom történetében fontos szerepet játszott a hamisítványok és kegyes csalások hitelességének kérdése, s értékes ösztönzést nyújtott a további kutatásoknak. Így például az a vita, mely *Macpherson* „Osszián”-ja körül folyt, a kelta népköltészet kutatását serkentette; a *Chatterton* körül támadt vita az angol középkori történelem és irodalom kutatását tette intenzívebbé; a *Shakespeare*-darabok és dokumentumok Ireland-féle hamisításának következményeként föllevenedtek a viták *Shakespeare*-ről és az Erzsébet-kori színpad történetéről.” (26)

Jegyzet

(1) *A Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártjának programja*. Népszava 1919/145. sz. 15. old. A korabeli szövegeket a mai helyesírási szabályoknak megfelelően közlöm.

(2) RÓNA Irén: *Új ifjúsági irodalmat*. Fáklya 1919/110. sz. 4. old.

(3) A tanácsköztársasági ifjúsági lapokkal foglalkozott: OROSZ Györgyné: *Gyermeklapok a Tanácsköztársaság idején*. Család és Iskola 1959/3. sz. 4–5. old. TÓTH István: *A Tanácsköztársaság művelődéspolitikája az egykorú ifjúsági folyóiratok tükrében*. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 1965/1. sz. 195–213. old. BENKŐNÉ BARTHA Ilona: *A Magyar Tanácsköztársaság gyermeksjajtójáról*. Magyar Könyvszemle 1971/2–3. sz. 186–190. old. BENKŐNÉ BARTHA Ilona: „*Legyetek okosabbak, mint az emberek*”. *A Magyar Tanácsköztársaság gyermeklapjai*. Magyar Nemzet 1976/70. sz. 4. old. BAUER Gabriella: *Gyermekirodalom*. Tankönyvkiadó, Bp, 1986. 119–121. old. KOMÁROMI Gabriella: *Elfelejtett irodalom. Fejezetek XX. századi ifjúsági prózánk történetéből 1900–1944*. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp, 1990. 31–38. old. VÖRÖS Boldizsár: *Történelmi személyiségek ábrázolása a Magyarországi Tanácsköztársaság hivatalos jellegű anyagaiban*. Kandidátusi értekezés kézírata, Bp, 1997. passim. E lapokkal kapcsolatos dokumentumokat közöl: JÓZSEF Farkas (szerk.): „*Mindenki ujakra készül...*”. *Az 1918/19-es forradalmak irodalma*. (Szöveggyűjtemény.) IV. (*A Tanácsköztársaság publicisztikája és irodalmi élete*.) Akadémiai Kiadó, Bp, 1967. passim.

(4) Az Én Újságommal foglalkozott: D. SZEMZŐ Pirokska: *Gyermek- és ifjúsági lapjaink története*. Kiadó, hely, év nélkül. 10–13. old. LAKATOS Éva: *Magyar irodalmi folyóiratok*. C–E. Petőfi Irodalmi Múzeum, Bp, 1973. 147–152. old. SZEPESI Hajnal: *Adalékok Az Én Újságom és a Jó Pajtás című gyermeklapok történetéhez*. Könyv és Nevelés 1976/1. sz. 14–17. old. KOMÁROMI: i. m. 66–70. old. F. KOMÁROMI Gabriella: *A Kincskereső elődei között*. Kincskereső 1990/1. sz. 41–42. old. PINTÉR Szilvia – TÖRÖK Andrea: *Az Én Újságom és a Magyar Lányok című gyermekfolyóiratok az 1910-es és az 1920-as években*. Könyv és Nevelés 2000/4. sz. 142–148. old. Ld. még: CSOKONAI Attila (szerk.): *Az Én Újságom. Válogatás Benedek Elek és Pósa Lajos gyermeklapjából 1889–1914*. Skiz Könyv- és Lapkiadó Kft., Bp, év nélkül.

(5) Ld. ifj. GAÁL Mózes jelentését: *Magyar Országos Levéltár K 305. 140. cs. 27-157435. sz.* A jelentés a többi ifjúsági lapról is fontos adatokat közöl. Kiadását ld. „*Mindenki ujakra készül...*” i. m. 1126–1127. old.

(6) *A közoktatásügyi népbiztostságnak 1919. évi 125.907. számú rendelete az „Én Újságom”-nak minél szélesebb rétegben való ismertetése tárgyában*. Hivatalos Közlöny 1919/29. sz. 235. old. Vö. még: LETT Miklós: *A Magyar Tanácsköztársaság sajtó- és könyvanyagának adattára*. MSZMP KB Párttörténeti Intézete, Bp, 1988. 17. old.

(7) *A walesi bárdok*. Arany János balladája. Az Én Újságom 1919/18. sz. 278–281. old.

(8) *A walesi bárdok*. i. m. 280. old.

(9) BALLAGI Mór: *A magyar nyelv teljes szótára*. II. Franklin Társulat, Bp, 1872. 632. old.

(10) CZUCZOR Gergely – FOGARASI János: *A ma*

gyar nyelv szótára. VI. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-társulat, Bp, 1874. 165. hasáb. Vö. még: MARTINKÓ András: *Arany János: A walesi bárdok*. 1857. In: MARTINKÓ András: *Értjük vagy félreértjük a költő szavát?* RTV – Minerva, Bp, 1983. 166–167. old.

(11) *Történelmi lecke fiúknak*. Ady Endre verse. Az *Én Újságom* 1919/16–17. sz. 263. old.

(12) ADY Endre: *Történelmi lecke fiúknak*. In: ADY Endre: *A menekülő élet*. Nyugat Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Bp, 1912. 113. old.

(13) *Itt a nyár*. Az *Én Újságom* 1919/16–17. sz. 242. old.

(14) Ld. GÁBOR Imréné (szerk.): *A magyar Tanácsköztársaság plakátjai*. Kossuth Könyvkiadó, Bp, 1959. 10. sz. képtábla.

(15) Vö. ehhez: SEIBERT, Jutta (szerk.): *A keresztény művészet lexikona*. Corvina, Bp, 1994. 307–308. old.

(16) KÓSA Miklós: *Marx*. Fáklya 1919/106. sz. 1. old. Vö. még: VÖRÖS: i. m. passim.

(17) Ld. ehhez: VÖRÖS: i. m. passim.

(18) *Az aranykor*. Írta Kallós Ede. Az *Én Újságom* 1919/18. sz. 282–283. old.

(19) *Az aranykor*: i. m. 283. old.

(20) HÉSIODOS: *Erga kai hémerai*. *Munkák és napok*. Görögül és magyarul. Ford., bev., jegyz., kísérőtanulmányok: TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre. Akadémiai Kiadó, Bp, 1955. 44–45. old. A görög szöveg prózai, szó szerinti fordítását SOÓS István

készítette számomra, szívességéért ezúton mondok köszönetet.

(21) KALLÓS Ede: *Leckék az ókor történetéből (keleti népek, görögök, rómaiak)*. Melléklet a Néptanítók Lapja 17. számához, XI–XII. old.

(22) KALLÓS Ede Hésziodosz-elbeszélésének létezik egy másik, szintén gyermekeknek szóló változata is, amelynek aranykor-ábrázolásában nem jelenik meg a fentiekben bemutatott öskommunizmus: KALLÓS Ede: *Regélnek a műzsák*. In: KALLÓS Ede: *Regélnek a műzsák... Hellén regék*. Fővárosi Könyvkiadó Részvénytársaság, Bp, év nélkül. 7–12. old. KALLÓS Ede egyik nekrológia szerint e kötet 1925-ben jelent meg: *Kallós Ede (1882–1950)*. Magyar Nyelvőr 1950/2–3. sz. 224. old.

(23) *Zsemlyekiosztás a gyermekeknek az iskolában*. Az *Én Újságom*, 1919/18. sz. 284. old.

(24) Vö. még: VÖRÖS: i. m.

(25) Vö. pl. GYALUS István: *A megkorrigált Petőfi*. Irodalomtörténet 1919/1–2. sz. 132. old. KOMÁROMI: i. m. 57–59. old. SZÖRÉNYI László: *Bevezetés a delfinológiába*. In: SZÖRÉNYI László: *Delfinárium. Filológiai groteszkek*. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2000. 5–84. old.

(26) WELLEK, René – WARREN, Austin: *Az irodalom elmélete*. Gondolat Kiadó, Bp, 1972. 98. old. Vö. még: RADNÓTI Sándor: *Hamisítás*. Magvető Könyvkiadó, Bp, 1997. passim.

Vörös Boldizsár

A „tökéletes pillanat” és a Név

– *lelkiyakorlat* –

„Itt édesapám neve következik.”

A „Harmonia caelestis” mondatai az édesapa – „édesapám” – nevének nem mondják ki, jöllehet a regény Első könyve – „Számozott mondatok az Esterházy család életéből” – kísérletet tesz a név eredetének a vizsgálatára, a Név és az Eredet felkutatására. A nevet nem találjuk a történet(ek)ben, és nem is marad a névnek kijáró üres hely a szövegtestben, noha tudomásul vesszük, hogy: „A nevek is valóságosak (édesapám)”. Nem írja le vagy ki, de nem is hallgatja el, és még csak nem is helyettesíti az Írás tradíciója szerint valamiféle szent tetragrammatonnal (JHWH), illetőleg az Esterházy Péter prímszámok iránti töretlen tiszteletéből fakadó pentagrammatonnal (STRHZ).

A regény szövege következetesen a név mondatszerkezet szerinti helyét jelöli meg pontosan, majd (a helyet) ellátja megfelelő toldalékokkal, mintegy visszafelé visszhangoztatva a névszót: itt következik a Név, itt a helye, de nem írjuk le, nem mondjuk ki, „nem vesszük fel hiá-

ba” (más fordítás szerint: nem élünk vissza vele), a harmadik parancsolat tiltását mondatról mondatra, történetről történetre így szívvelve meg.

A dekalógus harmadik törvénye, a Névé, a parancsolatot adó – tehát a beszélő – nevének használatát szabályozza, és ezt az ép-